

Gabi Čačinovič Vogrinčič

SOCIALNO DELO Z DRUŽINO:
PRISPEVEK KONSTRUKTIVIZMA

1

Zadnje poglavje za doktrino socialnega dela pomembne knjige Pfeiferja Schauppa (1995) *Onstran družinske terapije* ima zgovoren naslov. Avtor pravi: »Če ne veš, kam hočeš priti, se ti ni treba bati, da bi tja prispel.« V socialnem delu moramo vedeti, kam »hočemo priti« – potrebujemo socialnodelavsko znanje za ravnanje. Pri delu z družino potrebujemo znanje o družini in znanje o metodah na ta poseben način: *vsakokrat* moramo vedeti, kam gremo, da bi skupaj z družino prišli do dogovora. Vsakokrat pomeni za vsak dogovor posebej in vsakokrat znova za nove dogovore. Pfeifer Schaupp govori o socialni delavki, o socialnem delavcu, o njenem ali njegovem prispevku v socialnodelavski delovni odnos. O vednosti socialne delavke, »kam iti«, o njenem deležu pri sporazumevanju in oblikovanju dogovora.

Za omizje »Socialno delo z družino: teorija in praksa« sem povabila kolegice in kolege, da nam povedo, »kam hočejo priti«, da predstavijo projekte, primere, izkušnje, dileme, poti in vprašanja. Razgrnili so »znanje za ravnanje«, ubesedili koncepte, ki se uporabljajo, doktrino, ki nastaja. Pri vodenju okrogle mize je bila moja naloga, da »razgrinjanje« omogočim, spodbujam, vzdržujem, da bi skupaj razbrali celoto znanja in ravnanja, ki ga zmoremo. V pisnem prispevku dodajam prispevek konstruktivizma oziroma moje razumevanje pomena prispevka konstruktivizma teoriji in praksi socialnega dela z družino.

O'Hanlon odlično umesti konstruktivizem v razvoj teorije in prakse socialnega

dela. Sicer govori o psihoterapiji, vendar mislim, da gre v socialnem delu za isto zakonitost in bi lahko vsakokrat nadomestili besedo psihoterapija z besedo socialno delo. Pri tem seveda nikakor ne enačim psihoterapije s socialnim delom, le isto zakonitost vidim v socialnem delu in v psihoterapiji. O'Hanlon (1993: 3) pravi: »Prvi val v psihoterapiji je temeljil na patologiji. Drugi val je bil usmerjen na problem in na reševanje problema. Tretji val se je usmeril v rešitve in iskanje rešitev. Četrty val prihaja, vendar nihče še nima imena zanj.«

»Četrty val« sodoloča prispevek konstruktivizma. Socialno delo se definira kot raziskovanje in soustvarjanje zgodb, ki dajejo smisel življenju; temelji na razumevanju, sporazumevanju, dogovoru, v spoštovanju edinstvenosti človeka in družine.

2

Norme in vrednote nove paradigme v socialnem delu so dodajanje moči družini, prispevek k dostojanstvu, kompetentnosti, emancipaciji, spoštovanju. In če reševanje socialnih problemov pomeni prispevati k dostojanstvu in emancipaciji, potem je naloga socialnega delavca, da ustvari socialnodelavski delovni odnos ali alianso, ki omogoča izkušnjo dostojanstva in emancipacije. Definicija problema skupaj s stranko, družino, skupino je nedvomno prvi strokovni korak socialnega delavca. Vsak socialnodelavski delovni odnos temelji na definiciji problema: projekti z delovnimi točkami in konkretnimi koraki zdaj temeljijo na sporazumu, razumevanju, na soustvarjenem

konsensu, ki smo ga raziskali in interpretirali skupaj s klientom.

Sistemske koncepte so prinesli v socialno delo socialni kontekst. Zame ostaja izredno pomembno redefiniranje stranke v »udeleženega v problemu« med drugimi udeleženi v problemu in s tem naloga socialnega delavca, da začne proces, v katerem udeleženi v problemu postanejo udeleženi v rešitvi. Sistemske koncepte so uporabni okvirji za praktično delo; socialnim delavkam omogočajo, da rišejo zemljevide, da definirajo svojo vlogo kot udeleženega opazovalca in režiserja v delovnem odnosu v sistemu, ki ga soustvarjajo in v socialnih mrežah, ki jih oblikujejo.

Pa vendar – če paradigmo »skupaj s stranko« vzamemo resno, potem potrebujemo prispevek konstruktivizma: znanje za to, kar L. Hoffman (1994: 22) imenuje »etika participacije«. Objektivnega opazovalca, socialnega delavca, »nadomesti« sodelovanje, v katerem nihče nima končne besede, sodelovanje, v katerem nihče ne potrebuje končne besede, temveč pogovor, konverzacijo, ki se lahko nadaljuje. Konsens, razumevanje, določa naslednji korak. Socialnodelavska delovna situacija se definira kot začetek konverzacije o sedanjosti za prihodnost. Eksplorira se zgodba, soustvarja se nova. Uporabljene besede so sporazum, razumevanje, lokalni jezik, soustvarjanje realnosti, odkrivanje sveta drugega.

Etiki socialnega dela se dodaja etika participacije v eksploraciji, ustvarjanju in interpretaciji zgodbe, ki nastaja.

Anderson in Goolishian (1994: 26) predstavljata nekaj temeljnih izhodišč postmoderne, konstruktivističnega pojmovanja. Ta poseben premik poudarja, da se posameznik ustvarja in izkusi pomen v konverzaciji z drugim posameznikom. Človeška akcija se umešča v resničnost razumevanja, ki se ustvarja skozi socialno konstrukcijo in dialog. »Narrative position«, kot opredelita izhodiščni položaj, pomeni, da raziskujeta in soustvarjata, spreminjata pomene zgodb in ustvarjata nove alternative v novih zgodbah.

Povzemam nekatere od osmih temeljnih izhodišč njunega pojmovanja terapije in jih

tudi tokrat prenašam v socialnodelavski delovni odnos.

Prvo izhodišče pravi, da so vsi človeški sistemi lingvistični sistemi, ki jih najbolje opišejo tisti, ki sodelujejo v njih, in ne zunanji, »objektivni« opazovalci. Tudi terapevtski sistem je lingvistični sistem.

Četrto izhodišče pravi, da je terapija lingvističen dogodek, ker se umešča v terapevtsko konverzacijo. Terapevtska konverzacija je vzajemna eksploracija skozi dialog, skozi dvosmerno izmenjavo, v kateri se nenehno spreminjajo pomeni v smeri reševanja problemov.

V petem izhodišču ugotavlja, da je vloga terapevta vloga umetnika konverzacije – arhitekta procesa dialoga –, katerega strokovnost se kaže v ustvarjanju prostora za dialog, v facilitaciji dialoga.

V osmem izhodišču se govori o spremembi v terapiji, ki je v dialogu, v konverzaciji ustvarjena nova zgodba (narrative), ki odpira možnosti za nova dejanja. Moč za spreminjanje, ki jo ima zgodba, je odvisna od njene kapacitete, da na novo poveže dogodke v življenju, tako da dobijo nov pomen.

Zame konstruktivistični pogled na terapijo ponuja izdelan postmoderni okvir za nekaj, kar je doktrina socialnega dela že morala poimenovati »definicija problema skupaj s klienti«.

Za teorijo in prakso socialnega dela Blundo, Greene in Gallant (1994: 131) eksplicitno umestijo konstruktivistični pristop v socialno delo z naslovom Konstruktivistični koncepti, smernice za socialno delo. Navajam jih dobesedno, v kontekstu teorije za prakso (practice frameworks) socialnega dela, za katerega so bile napisane.

- Socialni delavec se trudi razločiti in razlikovati svoje, že obstoječe ideje o klientu, o problemu, o pomoči, ki jo potrebuje, in ne vsiljuje svojih rešitev. H klientu se obrne z odprto radovednostjo in zanimanjem za klientovo življenjsko zgodbo in za temo, kot jo vidi klient.

- Socialni delavec priznava, da norme in vrednote skupnosti določajo kontekst terapevtskega vzorca in strukturo terapevtskega procesa in tako sankcionirajo delo, ki naj bi se opravilo.

• Socialni delavec spoštuje osebno resničnost klienta in vzdrževanje njegove resničnosti kot sredstvo za krepitev njene ali njegove osebne integritete in sveta, kot ga pozna.

• Socialni delavec ocenjuje, da bo rešitev rezultat v sodelovanju ustvarjenega razumevanja, vzajemnega sprejemanja pomenov in skupnega ustvarjanja alternativnih pomenov. Socialni delavec ne podpira krivičnih ali na predsodkih utemeljenih dejanj. V tem primeru socialni delavec išče alternativne pomena, da bi olajšal negativne razmere.

• Terapija vključuje kontinuirano izmenjavo med klientom in socialnim delavcem. V tej komunikaciji se generirajo pomeni.

• Lahko pomagamo ljudem, da spremenijo medosebne odnose, če jih podpremo v prizadevanjih, da se postavijo v pozicijo drugega.

• Naloga socialnodelavske delovne intervencije je, da ustvarja situacije, ki vodijo k razumevanju pomenov in k temu, da si jih podelita, da jih uporabljata oba, socialni delavec in klient.

• Socialni delavec brezpogojno spoštuje edinstvenost vsakega klienta in kontekst njegovega življenja. Priznava, da se on oziroma ona in klienti odzivajo na na situacije na posebne načine, ki odražajo zgodovino individualnih izkušenj, bioloških danosti in skupnosti pomenov, umeščenih v jezik njihovega vsakdanjega življenja.

postopek je liter
ne splošno čustve
nega dogajanja
dokumentacija je 3 pomenjanje opore
určena silni temu, rimoč

Smernice so nedvomno operacionalizacija »etike participacije«, o kateri govori Lynn Hoffman. Torej socialno delo ustvarja situacije, ki omogočajo nastajanje alternativnih pomenov, ki dobijo smisel in uporabnost. Dogaja se proces ustvarjanja in konfrontiranja pomenov; spoštljiva radovednost, odprtost in sodelovanje za ustvarjanje novih interpretacij, novih razumevanj, novih dogovorov. Pomembna je sedanjost, »tukaj in zdaj«, v kateri se se ustvarjajo zgodbe za prihodnost, odkrivajo in poimenujejo spremembe.

Plediram za to, čemur Anderson in Goolishian (1994: 29) pravita »Dialogical

Mode«, s tem da ponovno postavljam socialno delo in mislim socialnodelavski proces pomoči namesto terapije. Terapevtska (socialnodelavska) konverzacija se nanaša na prizadevanje, v katerem je skupno iskanje razumevanja in raziskovanje skozi dialog o problemih. Terapija (socialno delo) in torej terapevtska (socialnodelavska) konverzacija vsbuj »biti skupaj v tem«. Ljudje govorijo drug z drugim in ne drug drugemu. Gre za mehanizem, v katerem terapevt in klient participirata v sorazvijanju vloge, strokovnih ugotovitev, novih resničnosti, novih zgodb. Vloga terapevta in njegove strokovne ugotovitve je, da omogoči nastajanje odprtega prostora za pogovor in facilitira nastajajoč dialoški proces, v katerem se lahko zgodi »novo«.

Začeti pogovor, soustvarjati pomena je težko delo, ki zahteva srečanje in konfrontacijo. Odprtost in radovednost socialne delavke, socialnega delavca, ne začneta iz ničelne točke. Izhodišče je naše znanje in to, kdo smo in kaj želimo. Ravno zato se mi zdi tako pomembna provokativna formulacija Pfeiferja Schauppa: socialni delavec, socialna delavka nima in ne more imeti drugega izhodišča za svoj profesionalni in človeški delež v zgodbi, ki nastaja, kot je znanje, ki ga zna ubesediti, in izkušnja, ki jo zna poimenovati.

Socialni delavec ne more vedeti o resničnosti klienta in družine, zato se mora naučiti spoštljive radovednosti, da bi družino pripeljal v »odprte prostore za pogovor«. Naloge v procesih pomoči družini v socialnem delu zahtevajo socialnodelavski projekt za rešitev. Konstruktivizem izostri pomen procesa nastajanja rešitev. »Etika participacije« jasneje in globlje utemelji formulacijo »skupaj z družino«, ker pokaže, da drugače proces pomoči ni mogoč, in hkrati razgrne uresničljivo soustvarjanje zgodbe, razumevanje lokalnega jezika, ki ne izključuje konfrontacije in zavestnega iskanja.

Ravno pristajanje na možnost nepreglednih alternativ v spoštljivi radovednosti do družine ali do klienta pokaže, kako nujno je, da se v »svobodnem prostoru konverzacije« soustvarjajo konsensi, razumevanje lokalnih jezikov, dogovori za naslednji korak.

Ustvariti pogoje za pomoč na »dialoški način« ni edina naloga socialnega dela, je pa izredno pomembna. Navadno smo govorili, da je v socialnem delu poslušanje pomembna spretnost. To je res, vendar je izredno pomembno tudi, kaj »delamo« s poslušanim in slišanim. V socialnem delu potrebujemo znanje, da bi imeli prave besede za poimenovanje in razumevanje

socialnih problemov in stisk, potrebujemo spretnosti, da podelimo znanje s strankami, potrebujemo pa tudi občutljivo potrpežljivost za to, da odkrivamo, soodkrivamo besede, pomene in resničnosti ljudi, s katerimi delamo, da bi lahko potem tvegali »etiko participacije« – odkrivanje neznanega, ustvarjanje novega, poklicno in osebno, za stranke in za poklic.

Literatura

H. ANDERSON, H. GOOLISHIAN (1994), *The Client is the Expert*. V: S. McNAMEE, K. J. GERGEN (ur.), *Therapy as Social Construction*. London: Sage.

R. BLUNDO, R. R. GREENE, P. GALLANT (1994), *A Constructionist Approach with Diverse Populations*. V: R. R. GREENE (ur.), *Human Behavior Theory: A Diversity Framework*. New York: Aldine de Gruyter.

R. R. GREENE, P. H. EPHROSS (1991), *Human Behavior Theory and Social Work Practice*. New York: Aldine de Gruyter.

L. HOFFMAN (1994), *A Reflexive Stance for Family Therapy*. V: S. McNAMEE, K. J. GERGEN (ur.), *Therapy as Social Construction*. London: Sage.

P. LUSSI (1992), *Systemische Sozialarbeit*. Bern: Haupt.

H. U. PFEIFER SCHAUPP (1995), *Jenseits der Familientherapie: Systemische Konzepte in der sozialen Arbeit*. Freiburg im Breisgau: Lambertus.